

ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ

AZ ERDÉLYI MUZEUM-EGYLET ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI SZAK-
OSZTÁLYÁNAK SZAKÜLÉSEIRŐL ÉS NÉPSZERŰ ELŐADÁS AIRÓL.

II. TERMÉSZETTUDOMÁNYI SZAK.

IX. kötet.

1897.

I. füzet.

MEGEMLÉKEZÉS Dr. HERBICH FERENCZRŐL.

Dr. Koch Antal egyet. tanártól.)*

A f. év január 15-ikén a halál váratlanul véget vetett egy derék szaktudósunk, Dr. Herbich Ferencz, az Erdélyi Muzeum ör-segége, buzgó és eredménydús tevékenységének, melyet évek hosszú során át Erdély földtanának, és közel 18 éven át e mellett az Erdélyi Muzeum földtani gyűjteményének szentelt vala. Nekem, ki több mint 14 évi együttműködés alatt tanuja voltam a Boldogult választott szaktudománya iránt viselkedett nemes lelkesedésének, a fáradhatlan tevékenységnek, melylyel azt művelte, és a szép gyű-mölesnek, miket ezen lelkesedés és tevékenység létrehozott és meg-érlelt, nekem jut a szomorú kötelesség, hogy a Boldogultnak no-hány meleg utóhangot szenteljek, és kiemeljem bokros érdemeit, melyeket kedvelt szaktudománya, a földtan-, és különösen az Erdélyi Muzeum földtani gyűjteménye körül szerzett.

Herbich Ferencz 1821-ben Pozsonyban született. Szintén Fe-rencz nevű atyja katonarvos volt és mint botanikus Bukovina fló-rájának ismertetése körül a tudományban is jó nevet hagyott hátra. Az ifju Herbich Ferenczet, ki Czernowitzban végezte a középiskolát, atyja saját pályájára szánta, azért a bécsi Josefínium orvosi akade-miába küldte, hol 1840 és 41-ben közel két évet töltött volt az or-

*) Fölolvasta az Erdélyi Muzeum-Egylet orvos-természettudományi szak-osztály f. é. febr. 20-án tartott közgyűlésén.

vosi tudományok tanulásával. Az ifjut azonban vágya a bányászat és földtan felé vonta, Selmeczre ment tehát s 1841—44-ben elvégezte a bányászati és erdészeti tanfolyamot.

Mint végzett bányász Bukovinában, a Manz-féle bányáknál kapván alkalmazást, 1845-től 1854-ig mint bányatiszt, ellenőr és művezető szolgált. Már itt is mutatkozott a bányászattal rokon tudományok iránti meleg érdeklődése, a mennyiben szabad idejét Bukovina ásványai vizsgálásának szentelte volt. Ebbeli tudományos működésének eredménye a „Beschreibung der bis jetzt bekannten Mineralspecies der Bukovina“ ezimű dolgozata, melyet a bukovinai „Verein für Landeskultur und Landeskunde“ adott volt ki.

1854-ben ájtött Erdélybe s itt a szt.-keresztbányai és fülei vasműveknél (1859-ig), majd a balánbányai kir. és magántársulati rézbányaműnél mint bányanagy és igazgató volt alkalmazásban. Ezen idő alatt új hazája földjének geologiai viszonyai iránti érdeklődése évről évre fokozódott. Füléről bejárta az Olt szorosát, a persányi és a barczasági hegységek, különösen a Bucsecs változatos vidékeit, nemkülönben a Hargittát is, mindenütt földtani észleleteket téve és érdekes földtani tárgyakat gyűjtve. Ekkor fedezte fel az Olt szorosának változatos másodkori tömegközeteit és kőütlethelyeit, Füle felett a Kakukhegy nevezetes hämatit kristály előfordulását sat.

Füléből 1858-ban nagyobb tanulmányutat tett Németországon keresztül Belgiumig, mely alkalommal Tübingenben Quenstedt tanártól igen becses paläonthologiai-, és Krantztlól Bonnban szép kőzet-tani tárgyakat szerzett és hozott magával, melyek később galicziai, bukovinai és kelet-erdélyi gazdag gyűjteményi tárgyaival együtt az erdélyi Muzeum birtokába jutottak.

Balánbányáról kutató szelleme a ditrói és borszéki hegységekbe, továbbá a Nagy-Hagymás hegységbe vitte őt. Ott 1859-ben a kék sodalithos nephelinsyenitet (vagyis ditroitot) — úgy szólván — ő fedezte fel, mert csak az ő bő gyűjtései alapján ismerkedett meg a tudományos világ ezen érdekes kőzetekkel. 1861-ben Cotta Bernát tanárt kalauzolta végig az említett hegységekben, tapasztalatait és fölfedezéseit közölve vele és általa a tudományos világgal is. A nagy-hagymási hegységben szintén ezen időben fedezte fel azokat a gazdag másodkori kőütlethelyeket, melyeket később a tudomány javára kizsákmányolt.

Nagyszámú tudományos észleletei közül ezen időben egyet-mást közzé is tett, ilyen közleményei:

Über die Braunkohlenformation in Ostsiebenbürgen. Hingenau, Zeitschr. f. Berg. u. Hüttenwesen 1859. S. 155—156.

Über die Rotheisensteine von Alsó-Rákos und Vargyas. Hingenau, Zeitschr. f. Berg- u. Hüttenwesen 1859. S. 337—339.

Die Urschieferformation der Ost-Karpathen und ihre Erzlagerstätten, Oesterr. Zeitschr. f. Berg- u. Hüttenwesen. 1861. S. 209—213 u. S. 218—222.

Geologische Skizze von Borszék. Verhandl. u. Mittheil. des Siebenb. Vereins f. Naturwiss in Hermannstadt. Bd. XIII. (1862).

Geologische Ausflüge auf den Bucsecs. Ugyanott. Bd. XVI. (1865) S. 194 u. 220.

Geologische Streifungen in dem Altdurchbruche zwischen Felső u. Alsó-Rákos. Ugyanott. Bd. XVII. (1866) p. 171.

Eine geologische Excursion von Balánbánya am Verestó, nach Békás, Zsedánypatak usw. Ugyanott. Bd. XVII. (1866) p. 217.

Beiträge zur Paläonthologie Siebenbürgens. Ugyanott. XIX. (1868).

1869. október 1-jén, a mikor átment az Erdélyi Múzeumhoz őrségédnek, egészen a tudomány szolgálatába szegődött, és ezen minőségében 17 éven át oly odaadással és sikerrel szentelte tehetségét és tevékenységét azon intézet földtani gyűjteményeinek növelésére és Erdély geológiájának művelésére, hogy az Erdélyi Múzeum alapítója és első elnöke, Gr. Mikó Imre, méltán állíthatta ki neki azt a bizonyítványt, hogy „szorgalma, szakavatottsága és ügybuzgalma által teljes mértékben kiérdemelte az egyeslet elismerését, kiválóan avval a sikerrel, melyet a földtani és az őslénytani gyűjtemény nemesak gazdagítása és szakszerű rendezése, hanem, mondhatni, valóságos újjáteremtése által felmutatni képes volt, és a melynek köszönhetni, hogy a gyűjtemények egyes részei a külföldi tudományos világ előtt is nevezetessé váltak“.

Az Erdélyi Múzeumba lépésénél első tette volt a Boldogultnak, hogy gazdag privátgyűjteményét átengedte a Múzeum gyűjteményének, mi által egy általános közetani és őslénytani gyűjteménynek alapját megvetette. Az Erdélyi Múzeum-Egylet ezért alapítóinak sorába vette fel őt. Második kiváló tette volt, hogy két év alatt

egész Erdélyt bejárván, összegyűjtötte ezen országrésznek változatos és gazdag eruptív kőzeteit, melyeknek k. b. 1500 kitünően alakított példányból álló gyűjteményét az Erdélyi Muzeum nevében az 1873-diki bécsi világiállításon bemutatta a tudományos világnak, s mely a szakkörök méltó elismerésében részesült. Ezen gazdag kőzetgyűjtemény kellő ismertetése végett állította volt össze „Erdély földtani térképét, a kitorésbeli kőzetek elterjedésének kimutatása végett“ és „Az eruptív kőzetek beosztásáról Erdélyben“ című magyarázó szöveget, melyek az Erdélyi Muzeum évkönyvében (VI. k. 141 l.) tettek közzé.

Ugyan ezen időtájban jelent meg tőle az Erd. Muz. évkönyve VI. kötetében: Basaltobsidian Erdélyre nézve új lelemény. 731 l. és „A Kolozsvárra javasolt Artézi kútról.“ 68. l.

A mellett, hogy az Erd. Muzeum buzgó hivatalnoká vála, tevékenysége egy részét az 1870—75 években az akkor még ifjú m. kir. Földtani Intézetnek is szentelé, a mennyiben mint ideiglenesen alkalmazott segédgeológ Erdély keleti részének átnézetes fölvételével bízott meg, és ezen megbízásában oly sikerrel járt el, hogy ezen rövid idő alatt minden irányban átkutatta a Székelyföldet, felfedezett és kizsákmányolt egy esomó érdekesnél érdekesebb kövületelhelyet, bő gyűjtéseinek tárgyaival gazdagította a m. kir. Földtani Intézetnek és az Erdélyi Muzeum Egyletnek gyűjteményeit, és sikerdús működésének emlékért hátrahagyta két nagy jelentésében, melyek a m. kir. Földtani Intézet évkönyveiben megjelentek; ezek:

Északkeleti Erdély földtani viszonyai. Gyergyó földtani térképpel. I. k. (1871) 271—325 l. és

A Székelyföld földtani és őslénytani leírása. 36 könyomatu táblával és egy földtani térképpel. A m. kir. Föld. Int. évkönyvei V. k. (1878) 1—304 l.

1875-ben a kolozsvári egyetem bölcsészettudorává avatta és egyúttal az osztrák-magyar birodalom földtani viszonyainak előadhatására magántanárává habilitálta, mely minőségében 1879-ig főleg gyakorlati irányban sikerrel vezette be a tanárjelölteket Erdély másodkori kövületeinek ismeretébe.

Ezen idő alatt is buzgón folytatta Erdély földtani viszonyainak tanulmányozását, a mit következő dolgozatai tanusítanak:

Bányász-földtani észleletek Erdélyben. I. A Kárpáti szirtek. II. A kelet erdélyi szirtek faunája. III. A Sósmezőnél az ojtói szoros

mellett leledző kőolajtartalmú kőzetek. IV. A keresztényfalvi és rozsnói lias szén Brassó környékén. V. Északkeleti Gyergyó ezüstérczetelei. Erdélyi Múzeum 1875. 29, 45 és 75 l. 1877. 157 l. 1878. 2 és 17 l.

Geologiai tapasztalatok az erdélyi Érczhegység keleti szélén. Földtani Közlöny. 1877. 219 és 271 l.

1879-ben a közös pénzügyminiszterium 2 évre cs. kir. bányatanácsosi címmel Bosnia-Hercegovina számára bányügyi előadónak nevezte ki Herbichet. Ezen 2 évre az Erd. Muz.-Egylettől szabad-ságoltatván, újra a gyakorlatban érvényesítette tehetségeit és sokoldalú tapasztalatait. Boszniai bányászati működéséről azonban, miután a közös pénzügyminiszteriumhoz felterjesztett jelentései nem tétettek közzé, semmi határozott adat nem áll rendelkezésre; de hogy itt is közmegelegedésre teljesítette feladatát, arról tanuskodik a Ferencz József lovagrendjel, melylyel Ő Felsége legmagasabb kegye hasznos működésének elismerésül kitüntette őt.

1882-ben a február 3-ki moci meteorithullás alkalmakor Herbich érdeme, hogy a legnagyobb 3570 kgrammos meteorit az Erdélyi Múzeumba jutott. Ezen évnek nyarán tevékenységének új tér nyílt az által, hogy Dr. Szabó József egyet. tanár indítására a m. ipar- keresk. és földm., valamint a vallás- közokt. miniszterium megadták az eszközöket, hogy az erdély-romániai határhegységek eddig csaknem ismeretlen területei földtanilag fölvétessenek, és az eredmények a bolognai internationalis geolog congressuson kiadatni határozott „Europa új földtani térképé“-be belejőjenek. Herbich a törösvári és az ojtói szorosok közti Kárpátvonulat fölvételére vállalkozott és az 1882 és 1883 évek nyári hónapjaiban ezen nehéz feladatot sikeresen megoldotta. Már a következő télen össze is állította ezen nagy területnek új átnézetes földtani térképét, melynek reductiója a fenemlített „Europa új földtani térképé“-be fölvétetett.

1884-ben állította össze az Erdélyi Múzeum számára az imént említett Kárpátterületnek teljes kőzetgyűjteményét, mely aztán 1885-ben az országos kiállításon is szerepelt és a szakférfiak tetszését méltán kiérdemelte.

Ugyanezen évben az erdélyi Érczhegység szegélyén, különösen a Csáklya mellett felnyúló mészkőszirtek faunáját készítette ki re-

mekül, tanulmányozta behatóan és állította ki az Erd. Muzeumban; ebeli működésének eredménye, a „Paläonthologiai tanulmányok az erdélyi Érczhegység mészkőszirtjeiről“ című, 21 táblával ellátott munkája, melyet a m. kir. Földtani Intézet 1886-ban kiadott (M. kir. Földt. Intéz. évkönyvei VIII. 1 füz.).

1885-ben a töresvári szorosban, de már romániai területen, egy még 1883-ban felfedezett gazdag neocom kővület-lelhelyet zsákmányolt ki, behatóan tanulmányozta az összegyűjtött faunát és ennek 30 táblával ellátott leírását végezt kiadását a romániai földtani intézetnek. Előleges jelentés ezen tárgyról „Paläontologiai adatok az erdélyi Kárpátok ismeretéhez“ czimen az Orv. term. tud. Értesítő 1885 évfolyamában, a 261 lapon, megjelent már s van kilátásunk rá, hogy a teljes munkát az ábrákkal együtt magyar és német nyelven is ki fogjuk adhatni. Maga a gazdag fauna az Erdélyi Muzeumban van kiállítva.

Végre a múlt nyáron a persányi hegység keleti lejtőjén, Ürmös mellett, fedezett fel egy felső krétakori gazdag kővület-lelhelyet s bő gyűjtést eszközölvén, a gazdag fauna kikészítésén, tanulmányozásán és felállításán a múlt év utolsó negyedében a legnagyobb buzgósággal és kedvvel dolgozott, s ezen munka közt érte őt a kérélhetlen halál, megghiúsítva a Boldogultnak sok szép munkatervét, melyet még kitűzött volt magának, úgymint: az említett ürmösi felső krétakori faunának-, a bucecsi dogger faunának részletes leírásait., melyek közül az elsőre vonatkozólag már előleges közleményt hozott az „Orv. term. tud. Értesítő“ 1886 évfolyama 227. l. „Az erdélyi keleti Kárpátok krétaképződményeiről“ cím alatt.

Kéziratban visszamaradt még több dolgozata, melyek mint becses hagyatékok az Orv. term.-tud. Értesítőben fognak közzétettni: a többi között egy új antimonit előfordulásnak az ismertetése, Erdély másodkori rétegeinek kővületjegyzéke és a töresvári szoros neocom rétegei faunájának leírása.

Az eddigiekből is kitűnt, hogy Herbiech Ferencznek sokoldalú, hasznos tevékenysége már életében is elismerésre talált; ezt bizonyítja még az is, hogy a bécsi cs. kir. földtani intézet, a franciaországi eberbourgi természetvizsg. társasága, a magyarhoni földtani társulat levelező tagjának választotta; ezenkívül a bécsi cs. kir. állat- és növénytani társulat, a bukovinai „Verein für Landeskultur und Landeskunde“ és a nagyszebeni természettudományi társulatnak rendes tagja, az Erdélyi Muzeum-Egyletnek pedig alapító tagja volt.

Bátran el lehet mondani, hogy a Boldogult életében derekasan betöltötte helyét s nevének maradandó emléket emelt az Erdélyi Muzeum szép földtani és őslénytani gyűjteményeiben, valamint számos műveiben, melyek a hazai földtani irodalom közkincsévé váltak. Áldott legyen emléke!